

УДК 658.3:338.1
UDC 658.3:338.1

DOI: 10.33744/0365-8171-2022-112-322-331

**КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ**

**CONCEPTUAL APPROACHES TO ENSURING THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE
NATIONAL ECONOMY IN MODERN ECONOMIC CONDITIONS**

Козак Людмила Степанівна, кандидат економічних наук, професор, Національний транспортний університет, завідувач кафедри «Економіка», e-mail: lskozak1@gmail.com, тел.: +380442803016, Україна, 01010, Київ, вул. М. Омеляновича-Павленка, 1,

<https://orcid.org/0000-0003-3995-172X>

Федорук Олеся Володимирівна, кандидат економічних наук, доцент, Національний транспортний університет, доцент кафедри «Економіка», e-mail: olesiayfedoruk@gmail.com, тел.: +380977487357, Україна, 01010, Київ, вул. М. Омеляновича-Павленка, 1,

<https://orcid.org/0000-0002-7402-4174>

Анотація. У статті досліджено сутність та основні компоненти концепції сталого розвитку. Проаналізовано базові принципи забезпечення сталого розвитку в умовах сучасності. Обґрунтовано передумови для реалізації концепції сталого розвитку в практиці господарювання. Досліджено проблеми у сфері забезпечення сталого економічного розвитку. Сформовано загальні рекомендації щодо реалізації концепції сталого розвитку національної економіки.

Для України втілення постулатів сталого розвитку й декларування сталості як основного імперативу є необхідною умовою із соціальних, економічних, конкурентних, політичних позицій. Нині країна має широкий спектр законодавчих, нормативних і рекомендаційних документів для реалізації принципів сталості. Наразі необхідним є вдосконалення та якнайповніше використання всіх існуючих елементів механізму забезпечення соціально-економічного розвитку. Актуальним є підвищення ефективності соціально-економічної та екологічної політики держави, забезпечення їхньої взаємоузгодженості та взаємодоповнюваності. Усе це дасть змогу забезпечити економічний добробут і конкурентоспроможність країни за одночасного зниження навантаження на навколишнє середовище.

Сталий розвиток позиціонується як важливий імператив для сьогоdnішнього та майбутніх поколінь, новий етап поступального розвитку людства, що потребує реформування наявних підходів на всіх рівнях. Етапи до формулювання дієвої концепції сталого розвитку потребують таких кроків: визначення наявного стану несталості, тобто шляхів і параметрів досягнення сталості й подолання відстані сталості; чіткого визначення параметрів, на яких доцільно і можливо розпочинати напрацювання та впроваджувати концепції, програми сталого розвитку; визначення взаємозв'язків між рівнями впровадження концепції сталості; зміни сприйняття багатьох економічних, виробничих, соціальних та інших процесів щодо впливу на збалансованість розвитку, тобто визначення сталого

розвитку як доктрини розвитку на всіх рівнях; створення максимально повної інформаційної бази та інфраструктури; забезпечення відповідності правового поля вимогам сталості; адаптування чинних методичних підходів до вимог сталості розвитку національної економіки.

Ключові слова: стратегія сталого розвитку, національна економіка, міжнародна безпека, економічна безпека підприємства, управлінські рішення, економічна ефективність, соціально та екологічно ефективна економіка, економічне зростання, ресурсоефективність, економіка сталого розвитку.

Вступ. З глобальної точки зору концепція сталого розвитку вважається панівною ідеологією XXI століття, що пояснюється усвідомленням світовою спільнотою необхідності забезпечити узгодження інтересів сучасності і майбутнього таким чином, щоб економічне зростання здійснювалось на раціональних засадах, з врахуванням принципової обмеженості наявних ресурсів і важливості гармонізації зв'язків між економічною, соціальною і екологічною системами.

У сучасних економічних реаліях концепція сталого розвитку починає своє існування із зустрічі двох основоположних траєкторій: економічного зростання та екологічної обізнаності. Концепція сталого розвитку набагато ширша, ніж концепція економічного зростання: вона інтегрує соціальні та культурні цінності та елементи, що не враховуються звичайними економічними розрахунками (цінність природних благ та нематеріальної спадщини). Здійснивши перехід ідеології від еко-розвитку, що включає такі компоненти як довкілля та розвиток, до сталого розвитку, що поєднує в собі екологічний, економічний та соціальний вектори, було поступово започатковано нову стратегію розвитку в усьому світі, яка дозволяє сформулювати декілька суттєвих перспективних змін у баченні зв'язків людини із навколишнім світом та проведенні політики з підтримки такого бачення світу урядами.

Цілі сталого розвитку створюють в Україні нову систему взаємоузгоджених управлінських заходів за економічним, соціальним та екологічним вимірами, спрямовану на формування суспільних відносин на засадах довіри, солідарності, рівності поколінь, безпечного навколишнього середовища. Основою сталого розвитку є невід'ємні права людини на життя та повноцінний розвиток.

Глобальний економічний розвиток призводить до екокатастроф, при цьому ставиться під загрозу не тільки задоволення життєво важливих потреб та інтересів майбутніх поколінь людей, але й сама можливість їхнього існування. Виникла ідея розв'язати цю суперечність завдяки переходу до такого цивілізаційного розвитку, що не руйнує своєї природної основи, гарантуючи людству можливість виживання та подальшого безперервного, тобто керованого сталого розвитку. У найзагальнішому сучасному розумінні, довгостроковою метою світового співтовариства є триєдність завдань економічного розвитку, сталості й справедливості. Основою формування нової моделі екологічно збалансованого розвитку поступово стає термін «сталий розвиток».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний вплив на формування наукових уявлень про сталий розвиток, стабільність, глобалізацію формують праці класиків теорії і методології розвитку економічних систем; розробників теорії циклів та криз; представників фізико-біологічного концептуального підходу в економіці; дослідників теорії глобалізації. Проблеми сталого розвитку на глобальному рівні, а також на рівні держави, регіонів України та окремих галузей вивчали О. Амоша, Г. Брундланд, А. Вебер, В. Гарбар, І. Дейлі, Д. Елкінгтон, Д. Медоус, О. Новікова, А. Назаретян, Н. Пашкова, О. Піняга, Дж. Річардсон, Р. Солоу та ін.

Попри широке вивчення сталого розвитку у вітчизняному та іноземному науковому середовищі, необхідне детальне дослідження генезису поняття сталого розвитку та його складових. З огляду на невизначеність до цього часу у вітчизняному науковому середовищі системи сталого розвитку і недостатньо повний аналіз підходів до його запровадження, необхідний огляд і систематизація цих підходів. Низка проблемних питань залишається недослідженою, зокрема, невизначеними залишаються шляхи та механізми реалізації сталого економічно безпечного розвитку в межах нестійких соціально-економічних систем в умовах глобалізації.

Аналіз наукової літератури показує наявність наступних проблем у сфері практичної реалізації засад сталого економічного розвитку:

– на сьогоднішній день на підприємствах України реалізація концепції сталого розвитку в західноєвропейському та північноамериканському форматах не набула значного поширення, що пояснюється фінансовою неспроможністю суб'єктів господарювання забезпечення реалізації

стратегічних проєктів в соціальній і екологічній сфері та відсутністю достатньої інформаційної підтримки даного процесу з боку держави та вітчизняних неурядових організацій;

- на відміну від закордонної практики, відсутні корпоративні стандарти, принципи, оцінні критерії реалізації концепції сталого розвитку, не розповсюджена відповідна нефінансова звітність;
- публікації про впровадження практик сталого розвитку на конкретних українських підприємствах практично не зустрічаються в загальному обсязі публікацій з питань сталого розвитку.

Постановка завдання. Основними цілями статті є: дослідження сутності та основних компонентів концепції сталого розвитку; аналіз базових принципів забезпечення сталого розвитку в умовах сучасності; обґрунтування передумов для реалізації концепції сталого розвитку у практиці господарювання; дослідження проблем у сфері забезпечення сталого економічного розвитку; формування загальних рекомендацій щодо реалізації концепції сталого розвитку національної економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Процес переходу до сталого розвитку є глобальним, і окремо взята країна не може перейти на цей шлях, доки інші країни будуть залишатись у межах старої моделі розвитку. Тому важливо використовувати процес глобалізації та спрямувати насамперед його економічний, екологічний і соціальний складник на реалізацію цілей сталого розвитку. Тим самим, процес глобалізації, що розгортається з ініціативи постіндустріальних держав, транснаціональних корпорацій і всесвітніх організацій, став би сприяти переходу світового співтовариства не до постіндустріального, а до стабільного майбутнього всієї цивілізації. ООН пов'язала розвиток з охороною навколишнього середовища, проте варто вийти на ширшу концепцію, пов'язавши розвиток з безпекою в усіх сферах. Ідеться про одночасне забезпечення економічної ефективності та економічної безпеки, соціальної справедливості та соціальної безпеки, екологічної безпеки та коеволюційного розвитку завдяки забезпеченню еколого-енергетичної безпеки як стану міжнародних відносин, що забезпечує міжнародну безпеку завдяки сталому економічному зростанню світогосподарського розвитку при зниженні негативного впливу від змін клімату та зменшення залежності від вичерпності енергетичних ресурсів за умов співпраці та взаємодопомоги між розвиненими і країнами, що розвиваються [1].

Процес глобалізації істотно впливає на постановку проблеми безпеки. Стає очевидним, що зусилля, які направляються на забезпечення безпеки окремо взятого об'єкта безпеки – держави, суспільства, особистості, підприємства, повинні одночасно сприяти і глобальній безпеці, тобто безпеці всього людства. Це означає, що безпека будь-якого об'єкта не може бути забезпечена повною мірою без забезпечення глобальної безпеки.

Систематизація праць видатних науковців дозволила узагальнити сутність поняття «сталий розвиток» та розуміти його як еволюційний процес змін при взаємозв'язку соціального, екологічного та економічного векторів. До цих трьох вихідних параметрів сталого розвитку додаються три інтерфейси: «придатність до життя», «справедливість» та «життєздатність». Оскільки сталий розвиток базується на поняттях інтеграції та пошуку балансу, вони повинні розглядатися в поєднанні з однаковою мірою і цінністю та не повинні бути ієрархічними.

Термін «сталий розвиток» є українським відповідником англійського терміну «sustainable development», дослівний переклад якого з урахуванням контексту може бути «життєздатний» або «тривкий розвиток», а розширене його тлумачення – самопідтримуваний розвиток. Стратегія сталого розвитку є альтернативою парадигмі економічного зростання, яка ігнорує екологічну небезпеку від розвитку суспільства за екстенсивною моделлю.

За визначенням Всесвітнього комітету з питань довкілля і розвитку при ООН сталий розвиток можна розглядати як зобов'язання суспільства діяти у спосіб, що підтримуватиме життя, і дозволить нащадкам жити комфортно у дружньому, чистому і здоровому світі. Тобто сталий розвиток – це розвиток суспільства без зростання, яке призводить до виходу за межі господарської ємності біосфери; під розвитком мається на увазі якісне покращення, а під зростанням – кількісне збільшення (табл. 1) [2].

Таблиця 1 – Основні властивості, притаманні феномену економічної сталості
Table 1 – The main properties inherent in the phenomenon of economic sustainability

<i>Назва</i>	<i>Характеристика</i>
Витривалість	Властивість системи зберігати свої функціональні особливості або можливості їх відновлення в умовах зміни чинників зовнішнього середовища від тих параметрів, що вважаються оптимальними. Тобто підприємство як система, повинне мати таку організаційну та управлінську структуру, щоб кожен елемент цієї системи самовідновлювався та виконував свої функції незалежно від змін у зовнішньому середовищі, використовував приховані можливості для запобігання негативного впливу зовнішнього середовища.
Толерантність	Характеристика системи, що показує здатність сприймати (або не сприймати) ті чи інші негативні параметри зовнішнього середовища. Тобто якщо система не може впливати або змінювати несприятливі прояви в зовнішньому середовищі, то мають вмикатися механізми, які допоможуть пережити ці впливи.
Стійкість	Властивість системи зберігати за наявності різноманітних параметрів зовнішнього середовища свою структуру і функціональні особливості, достатні для нормальної діяльності. При цьому мають місце такі закономірності: стійкість системи залежить, з одного боку, від її здатності реагувати на зовнішній вплив середовища, а з іншого – від стабільності самої системи, яка характеризується її внутрішніми чинниками. Стійкість соціально-економічної системи також пов'язується зі здатністю системи стабільно функціонувати, розвиватися, зберігати рух по наміченій траєкторії, з саморозвитком.
Опірність	Властивість системи протидіяти впливу зовнішнього середовища. Але важлива не лише протидія існуючим чинникам, а передбачення та недопущення їх проявів.
Адаптивність	Властивість системи, що використовується за умови неможливості здійснення опору зовнішньому середовищу. Елементи системи мають використовувати механізми пристосування до умов, що склалися, та можливості нейтралізації діючих чинників.

Головне завдання стратегії сталого розвитку полягає у забезпеченні умов збалансованого функціонування соціальної, економічної та екологічної складових системи «суспільство-природа» [3].

До завдань формування стратегії сталого розвитку можна віднести:

- дослідження стану соціальної, економічної, екологічної підсистем і процесів їх розвитку;
- вивчення природничо-наукових і соціально-економічних передумов прогресивного розвитку вказаних підсистем;
- оцінювання станів соціальної, економічної й екологічної підсистем в інтегрованих кількісних і якісних показниках;
- дослідження ролі інформаційних факторів в управлінні процесами переходу до сталого розвитку;
- розроблення концепцій і стратегій сталого розвитку територій, регіонів і країн;
- розроблення програм місцевих дій з охорони довкілля в контексті стратегії сталого розвитку;
- розроблення національних і місцевих планів дій з впровадження Стратегії Європейської економічної комісії ООН з освіти для сталого розвитку;
- визначення комплексу індикаторів, необхідних для достовірного оцінювання станів соціальної, економічної й екологічної підсистем;
- обґрунтування управлінських рішень і розроблення заходів для цілеспрямованої трансформації соціальної, економічної й екологічної підсистем;
- районування територій і регіонів за рівнем розвитку соціально-економічних підсистем з урахуванням екологічних обмежень;

– формування механізмів реалізації управлінських рішень для забезпечення сталого розвитку соціально-економічних систем.

Необхідною умовою переходу суспільства до сталого розвитку є виконання головних принципів (рис. 1) [4].

1. Принцип екологізації економіки. Перегляд економічної та секторальної політики з метою «інтерналізації екстерналій» – трансформування зовнішніх екологічних і соціальних факторів, пов'язаних з виснаженням природних ресурсів і забрудненням довкілля, у внутрішні витрати виробництва та їх інтеграцію в процес ринкового ціноутворення. Законодавче забезпечення інноваційної еколого-економічної політики включає торгівлю квотами на викиди, еко-трудова податкову реформу, розвиток органічного сектора.

2. Принцип еко-ресурсної ємності. Обмеження, які існують в галузі експлуатації природних ресурсів, хоча і відносні, але абсолютно реальні. Вони пов'язані в першу чергу із обмеженою здатністю біосфери до самовідновлення, а також із сучасним рівнем техніки і соціальної організації.

3. Принцип сталого споживання і виробництва. Необхідно погодити стиль життя суспільства, особливо тих, хто користується надмірними засобами, з екологічними можливостями планети, зокрема відносно використання енергії і матеріальних ресурсів – забезпечити виконання принципу самообмеження споживання і виробництва.

4. Принцип коеволюції. Коеволюційний розвиток полягає у симетричній коеволюції людських систем (цінності, знання, культура, технології і артефакти) та природних систем з їх постійною взаємодією, а також взаємним впливом і адаптацією до змін. Згідно парадигми коеволюції спроможність людства до адаптації буде завжди залишатись критично важливою. А це вимагає проведення екологічнобезпечної політики для збереження біологічного і ландшафтного різноманіття.

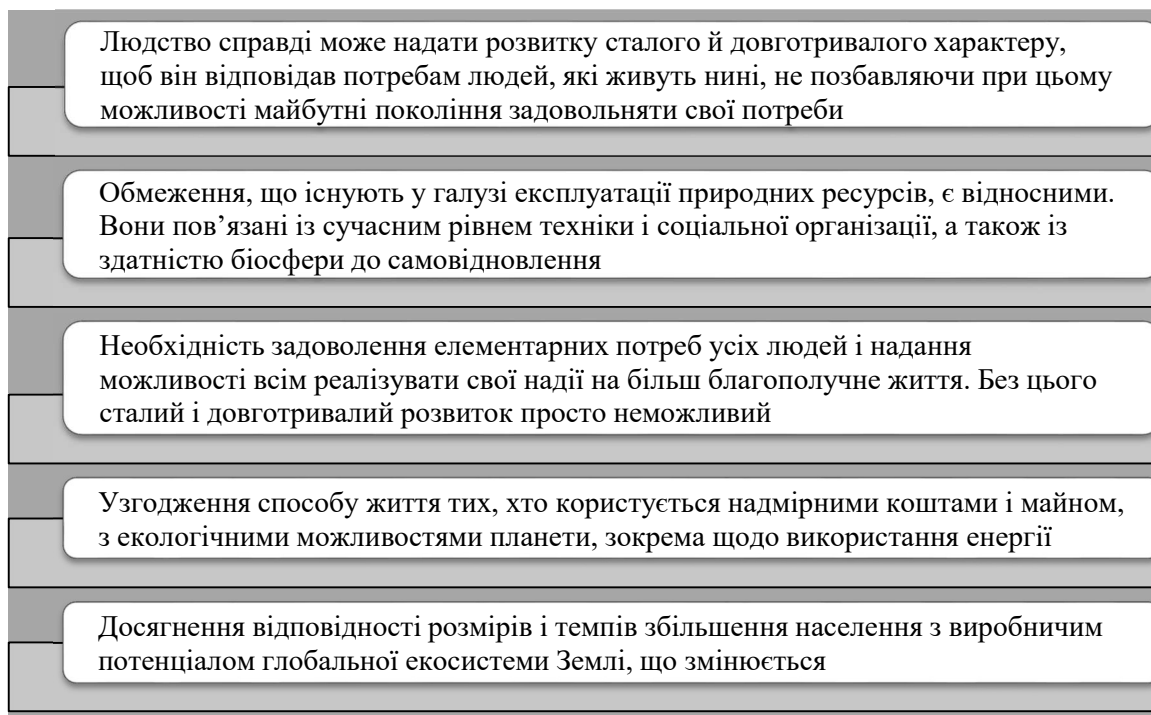

Рисунок 1 – Базові принципи концепції сталого розвитку
Figure 1 – Basic principles of the concept of sustainable development

Прикладами напрямів упровадження концепції сталого розвитку є:

– споживання ресурсів, зокрема енергетичних, має бути раціональним і повинно супроводжуватися заходами з поповнення запасів відновлюваних їх видів, а стосовно невідновлюваних – розвитком їх альтернативних джерел, новітніх ефективних способів постачання та підвищенням раціональності використання;

- будівництво доріг, будівель тощо має супроводжуватися відповідним зростанням зелених насаджень, щоб не погіршувати стан довкілля;
- зростання виробництва зерна має відбуватися не за рахунок виснаження чи будь-якого іншого погіршення якості ґрунту;
- у місцевостях видобутку корисних копалин створення підприємств, що не залежать від видобутку, щоб після вичерпання запасів майбутні покоління не мали економічних проблем;
- компенсування заробітною платою затрат на відновлення здоров'я, погіршеного через виконувану людиною роботу;
- застосування медичних препаратів і хірургічних операцій має не лише розв'язувати поточні проблеми, але й не призводити до погіршення стану здоров'я пацієнта в майбутньому, а також здоров'я наступних поколінь [5].

Стосовно поведінкових (ціннісних) особливостей резидентів України відносно аспектів сталого розвитку можна висловити певні гіпотези:

1. Резиденти України мають схильність до надмірного використання ресурсів – енергетичних, водних та інших.
2. Українському суспільству притаманний низький рівень довіри один до одного та до урядових структур, зокрема це стосується і сфери захисту навколишнього середовища.
3. Переважання відношення до природних ресурсів як до «дармового» блага, яке можна безкарно нищити та експлуатувати.
4. Високий рівень корумпованості при вирішенні питань розподілу природних ресурсів, зокрема наданні окремим особам повноважень щодо їх використання, привласнення різних видів ренти з них та ін.
5. Низький рівень сприйняття нових технологій, у т. ч. енерго-, водо- та теплозберігаючих. Передусім це стосується інформаційних технологій, які спричиняють прямий та опосередкований вплив на ці процеси.
6. Низький рівень обізнаності у сфері ресурсоефективності – галузі знань, що знаходиться на стику інженерії, економіки, юриспруденції та соціології й означає раціональне використання ресурсів, досягнення економічно доцільної ефективності використання існуючих ресурсів при дійсному рівні розвитку техніки та технологій.
7. Низький рівень доходів населення і, як наслідок, низький рівень життя і свободи вибору, що стосується і можливості обирати спосіб життя та впливає на формування поведінкових патернів, що відповідають принципам сталого розвитку.
8. Поведінкові патерни переважної більшості українців формуються в умовах орієнтованості більшою мірою на виживання, задоволення базових потреб, ніж на самореалізацію, згідно зі світовою картою цінностей Інглхерта-Вельцеля, розробленою в рамках Світового дослідження цінностей [6].

Метою розвитку українського суспільства доцільно обрати гармонізацію суспільних відносин, що передбачає вільний розвиток і гідне існування кожного члена суспільства в гармонії із природою. Досягнення такої мети можливо такими чотирма принципово різними шляхами розвитку України:

- 1) продовження дії наявної власної короткострокової стратегії розвитку (із деякими вдосконаленнями), яка максимально адаптована до умов України, але далека від оптимальної;
- 2) копіювання неоліберально-ринкової стратегії розвитку країн ЄС та США, яка погано адаптована до умов України;
- 3) створення тимчасової власної неоліберально-ринкової стратегії розвитку на період до настання колапсу світового розвитку, яка добре адаптована до умов України;
- 4) створення власної стратегії майбутнього розвитку на довгострокову й далеку перспективу, яка ґрунтується на етиці та принципах сталого розвитку. Головними характеристиками такого шляху мають бути:
  - заміна ліберально-ринкової етики й моралі на етику та мораль сталого розвитку;
  - заміна ліберально-ринкової економіки на економіку сталого розвитку;
  - вирівнювання споживчого, майнового та правового стану всіх верств населення;
  - високі темпи розвитку людського потенціалу;
  - визначення й неухильне дотримання меж експлуатації природних ресурсів України;
  - максимальне збереження та рекреація природних ресурсів [7].

У короткотерміновій перспективі стратегічною метою України у процесі переходу до сталого розвитку має стати подолання наслідків криз, зокрема соціально-економічної, екологічної та

інституціональної, що розвинулися при формуванні ринкової економіки та демократичного громадянського суспільства, а також при реформуванні судової, земельної та інших інституціональних систем держави.

Щоб забезпечити рух до сталого розвитку Україні необхідно, в першу чергу, забезпечити:

1) економічну стабільність – шляхом створення соціально й екологічно ефективної економіки, яка б забезпечувала гідний рівень життя громадян і конкурентоспроможність продукції;

2) екологічну безпеку – шляхом поліпшення стану і якості навколишнього середовища, збереження і відновлення порушених природних екологічних систем та зниження рівня викидів і скидів забруднюючих речовин тощо;

3) соціальний достаток, головною метою якого є подовження середньої тривалості життя населення, забезпечення можливості отримання якісної медичної допомоги, розвиток соціальної інфраструктури, соціальний захист уразливих груп населення, планування родини та раціоналізація особистого споживання, розвиток соціальної активності людей тощо.

У довготерміновій перспективі акценти розвитку суспільства повинні зміщуватись з економічного зростання на соціально-екологічний розвиток, а з матеріальних цінностей – на морально-етичні та інформаційні.

Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року є орієнтирами для розроблення проєктів прогнозних і програмних документів, проєктів нормативно-правових актів з метою забезпечення збалансованості економічного, соціального та екологічного вимірів сталого розвитку України [8].

Стратегія сталого розвитку ЄС пропонує такий шлях прогресу, що інтегрує і збалансовує соціальні, економічні і природозахисні аспекти. Комісія виробила декілька ключових ідей, на основі яких може бути досягнуто консенсусу:

1. Увага до рівня життя – сталий розвиток має означати формування «правильного» балансу між різними факторами (економічними, соціальними і природозахисними), які впливають на загальний життєвий рівень.

2. Відповідальне ставлення до використання ресурсів – сталий розвиток також означає, що наступним поколінням необхідні ресурси, які б кількісно і якісно забезпечували можливість жити щонайменше так, як живуть сучасні суспільства.

3. Взаємозв'язаність у розробці політик. Через високий рівень внутрішньої залежності між різними секторами, вирішення деяких проблем залежить від розробників політик інших секторів. Наприклад, природозахисна політика твердо вимагає дій інших сфер, таких як підприємництво, енергетика, сільське господарство і транспорт. У свою чергу, транспортна політика залежить від оподаткування, досягнень і технологій.

До компонентів стратегії ЄС можна віднести:

1. Перелік головних завдань і особливих політичних ініціатив. Комісія запропонувала стратегію у чотирьох ключових сферах: зміни клімату, природні ресурси, громадське здоров'я і транспорт.

2. Список показників, що мають на меті покращення нових схем розробки політик – узгодження в майбутньому всіх головних пропозицій у економічних, природозахисних і соціальних аспектах.

3. Контроль за реалізацією стратегії [9].

Оцінка стану навколишнього середовища у Республіці Словаччина показує значне покращення якості повітря та води, зниження кількості відходів. Кількість звалищ сміття також значно знизилася, збільшилося використання вторинних ресурсів, було завершено створення системи національних парків. Фундаментальне спрямування Республіки Словаччина згідно з Національною стратегією сталого розвитку має бути довготривалим, систематичним та комплексним, соціально спрямованим на принципи сталого розвитку та їхнього практичного запровадження. Для цього потрібно запровадити принципи та критерії сталого розвитку і наступні довготривалі плани в сфері соціального життя:

- Розвинена демократична країна – інтеграція країни до важливих міжнародних політичних та економічних структур, використовуючи позитивні тенденції глобалізації, беручи відповідальність за глобальний розвиток світової спільноти, позитивний вплив міжнародного керування на стабільність.

- Сучасна країна та система публічного управління – розвиток плюралістичної політичної системи, формування відповідних юридичних інструментів, розбудова сучасних інституцій, якості та ефективності публічного управління від імені громадян.

- Розвинене громадянське суспільство – повна зміна ціннісних орієнтацій, формування юридичної свідомості, національної та історичної обізнаності, отримання високого рівня освіти та

інформування населення, їхня участь у прийнятті рішень, повноцінний розвиток всіх елементів суспільства.

- Соціальна солідарність та соціальний захист – соціальна політика, спрямована на підвищення персональної активності та відповідальності народу за них самих, для прийняття принципів соціальної солідарності, боротьби з бідністю та соціальною нерівністю, для підтримки процесів стимулювання державної політики щодо сім'ї та зайнятості, захисту прав населення та запобігання всім формам дискримінації.

- Збалансований територіальний розвиток – прийняття комплексу територіального планування. Переважний розвиток околиць та відстаючих регіонів, спрямування на міжрегіональні зв'язки.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку.

Таким чином, сталий розвиток – це процес якісних змін, що передбачає збалансування інтересів підприємства в поточному і майбутньому періодах на засадах досягнення в динаміці економічної ефективності, фінансової стійкості, економічного зростання та розвитку екологічної і соціальної підсистеми підприємства та, як наслідок, макросистем вищого рівня, з урахуванням раціональних обмежень, що накладаються економічною безпекою підприємства і впливу чинників зовнішнього середовища.

Виходячи із загальної стратегії сталого розвитку і ролі кожного підприємства в життєдіяльності країни, підприємства повинні прагнути до того, щоб перетворитися на стійко функціонуючі високотехнологічні, екологічно безпечні організації, здатні забезпечувати людей необхідними благами і створювати матеріальні умови для неухильного підвищення якості їх життя в майбутньому. Для цього цілі, які ставлять перед собою підприємства, мають відповідати цілям концепції сталого розвитку.

Проведене дослідження сталого розвитку і його складових, поняття сталості та підходів до запровадження сталого розвитку дозволяє стверджувати, що сталий розвиток передбачає забезпечення сталого економічного зростання, за умови збереження стану економіки в масштабі, що не перевищує меж підтримуючої спроможності довкілля, і якщо суспільство готове нести відповідальність за збереження ресурсів для потреб майбутніх поколінь.

У сучасних економічних умовах загальними рекомендаціями щодо реалізації концепції сталого розвитку є:

- розробити стратегію, яка б забезпечувала стійке зростання підприємства на засадах дотримання оптимальних пропорцій свого внутрішнього розвитку і збалансованості з розвитком взаємодіючих із ним екологічної та соціальної систем, та, відповідно, корпоративні стандарти, принципи, оцінні критерії, форми звітності щодо впровадження концепції сталого розвитку;

- розробити систему моніторингу і контролю показників реалізації стратегії сталого розвитку за блоками: фінансова сталість, виробнича сталість, маркетингова сталість, соціально-екологічна сталість;

- вдосконалити систему управління якістю на підприємстві;

- забезпечувати лояльність стейкхолдерів підприємства, в т. ч. шляхом здійснення благодійних заходів, реалізації інших соціальних проєктів;

- створити сприятливі умови для праці та розвитку персоналу;

- інвестувати кошти в модернізацію виробництва, застосування ресурсозберігаючих та екоефективних технологій, здійснення інноваційної діяльності.

Перелік посилань

1. Kozak L., Fedoruk O., Zaplitna T. Strategic Vectors of Sustainable Development of Ukraine's Economy in the Context of World Economic Dominants. In: Alareeni B., Hamdan A. (eds). Innovation of Businesses, and Digitalization during Covid-19 Pandemic. ICBT. Lecture Notes in Networks and Systems. 2023. Volume 488. Springer, Cham. P. 319-338. [Scopus] https://doi.org/10.1007/978-3-031-08090-6_19

2. Бобух І. Поведінкова економіка та сталий розвиток: ключові аспекти взаємозв'язку // Економіст. 2016. № 6. С. 4-8. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econ_2016_6_4

3. Жарова Л.В. Сучасні теорії менеджменту і сталий розвиток: точки перетину // Економіка та право. 2018. № 2. С. 132-139. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecpr_2018_2_16

4. Козак Л.С., Федорук О.В. «Зелений» тренд структурних змін та бізнес-ініціативи щодо сталого розвитку економіки на глобальному та національному рівнях // Науковий журнал «Автомобільні дороги і дорожнє будівництво». 2022. Випуск 111. С. 298–309. Режим доступу: <http://doi.org/10.33744/0365-8171-2022-111-298-309>
5. Кузьміна О.С. Аналіз підходів до трактування поняття «сталий розвиток підприємства» // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2015. № 5 (1). С. 13-21. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2015_5%281%29_4
6. Куспляк Г.І., Куспляк І.С. Сталий розвиток: етапи становлення, сутність поняття, основні вектори та інтерфейси // Державне будівництво. 2020. № 1. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2020_1_11
7. Рябчин О.М. Сталий розвиток в умовах енергоефективного розвитку світової економіки // Сучасні питання економіки і права. 2011. Вип. 2. С. 81-85. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Spes_2011_2_17
8. Свистун К.О. Генезис поняття «сталий розвиток» та підходи до його запровадження // Молодий вчений. 2017. № 2. С. 326-333. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2017_2_79
9. Смержанюк Т.П. Сталий розвиток в умовах глобалізації та його складові // Економічні інновації. 2013. Вип. 53. С. 253-260. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecinn_2013_53_29

CONCEPTUAL APPROACHES TO ENSURING THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE NATIONAL ECONOMY IN MODERN ECONOMIC CONDITIONS

Kozak Liudmyla S., Ph.D., professor, National Transport University, head, department of Economics, e-mail: lskozak1@gmail.com, tel.: +380442803016, Ukraine, 01010, Kyiv, M. Omelianovycha-Pavlenka str., 1, <https://orcid.org/0000-0003-3995-172X>.

Fedoruk Olesia V., Ph.D., associate professor, National Transport University, associate professor, department of Economics, e-mail: olesiavfedoruk@gmail.com, tel.: +380977487357, Ukraine, 01010, Kyiv, M. Omelianovycha-Pavlenka str., 1, <https://orcid.org/0000-0002-7402-4174>.

Abstract. The article examines the essence and main components of the concept of sustainable development. The basic principles of ensuring sustainable development in modern conditions are analyzed. The prerequisites for implementing the concept of sustainable development in business practice are substantiated. The problems in the sphere of ensuring sustainable economic development are studied. General recommendations on the implementation of the concept of sustainable development of the national economy have been formulated.

For Ukraine, the implementation of the postulates of sustainable development and the declaration of sustainability as the main imperative is a necessary condition from the social, economic, competitive, and political points of view. Currently, the country has a wide range of legislative, regulatory and advisory documents for the implementation of sustainability principles. Currently, it is necessary to improve and make the most complete use of all existing elements of the mechanism for ensuring socio-economic development. Increasing the efficiency of the state's socio-economic and environmental policy, ensuring their mutual coherence and complementarity is urgent. All this will make it possible to ensure the economic well-being and competitiveness of the country while simultaneously reducing the burden on the environment.

Sustainable development is positioned as an important imperative for today's and future generations, a new stage in the progressive development of humanity, which requires reforming existing approaches at all levels. The steps to formulating an effective concept of sustainable development require the following steps: determination of the existing state of instability, that is, the ways and parameters of achieving sustainability and overcoming the distance of sustainability; clear definition of the parameters on which it is expedient and possible to start working on and implement concepts and programs of sustainable development; determining the relationships between the levels of implementation of the concept of sustainability; changes in the perception of many economic, industrial, social and other processes regarding the impact on balanced development, that is, the definition of sustainable development as a doctrine of development at all levels; creation of the most complete information base and infrastructure; ensuring compliance of the legal field with sustainability requirements; adaptation of current methodological approaches to the requirements of the sustainability of the development of the national economy.

Key words: strategy of sustainable development, national economy, international security, economic security of the enterprise, management decisions, economic efficiency, socially and ecologically efficient economy, economic growth, resource efficiency, economics of sustainable development.

References

1. Kozak L., Fedoruk O., Zaplitna T. Strategic Vectors of Sustainable Development of Ukraine's Economy in the Context of World Economic Dominants. In: Alareeni B., Hamdan A. (eds). Innovation of Businesses, and Digitalization during Covid-19 Pandemic. ICBT. Lecture Notes in Networks and Systems. 2023. Volume 488. Springer, Cham. P. 319-338. [Scopus] https://doi.org/10.1007/978-3-031-08090-6_19
2. Bobukh I. Povedinkova ekonomika ta stalyy rozvytok: kluchovi aspekty vzaiemozviazku [Behavioral economics and sustainable development: key aspects of the relationship]. Ekonomist [Economist], 2016, № 6, pp. 4-8. Access mode: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econ_2016_6_4
3. Zharova L.V. Suchasni teorii menedzhmentu i stalyy rozvytok: tochky peretynu [Modern theories of management and sustainable development: points of intersection]. Ekonomika ta parvo [Economy and law], 2018, № 2, pp. 132-139. Access mode: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecpr_2018_2_16
4. Kozak L.S., Fedoruk O.V. «Zelenyy» trend strukturykh zmin ta biznes-initsiatyvy shchodo staloho rozvytku ekonomiky na hlobalnomu ta natsionalnomu rivniakh [Green trend of structural changes and business initiatives for the sustainable development of the economy at the global and national levels]. Naukovyi zhurnal «Avtomobilni dorohy i dorozhnie budivnytstvo» [Scientific and Technical Journal «Automobile Roads and Road Construction»], 2022, issue 111, pp. 298–309. Access mode: <http://doi.org/10.33744/0365-8171-2022-111-298-309>
5. Kuzmina O.S. Analiz pidkhodiv do traktuvannia poniattia «stalyy rozvytok pidpriemstva» [Analysis of approaches to the interpretation of the concept of «sustainable development of the enterprise»]. Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Ekonomichni nauky [Bulletin of the Khmelnytskyi National University. Economic sciences], 2015, № 5 (1), pp. 13-21. Access mode: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2015_5%281%29_4
6. Kuspliak H.I., Kuspliak I.S. Stalyy rozvytok: etapy stanovlennia, sutnist poniattia, osnovni vektory ta interfeisy [Sustainable development: stages of formation, essence of the concept, main vectors and interfaces]. Derzhavne budivnytstvo [State construction], 2020, № 1. Access mode: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2020_1_11
7. Riabchyn O.M. Stalyy rozvytok v umovakh enerhoefektyvnoho rozvytku svitovoi ekonomiky [Sustainable development in the conditions of energy-efficient development of the world economy]. Suchasni pytannia ekonomiky i prava [Modern issues of economics and law], 2011, issue 2, pp. 81-85. Access mode: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Spep_2011_2_17
8. Svystun K.O. Henezys poniattia «stalyy rozvytok» ta pidkhody do yoho zaprovadzhennia [The genesis of the concept of «sustainable development» and approaches to its introduction]. Molodyi vchenyi [Young scientist], 2017, № 2, pp. 326-333. Access mode: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2017_2_79
- Smorzhaniuk T.P. Stalyy rozvytok v umovakh hlobalizatsii ta yoho skladovi [Sustainable development in the conditions of globalization and its components]. Ekonomichni innovatsii [Economic innovations], 2013, issue 53, pp. 253-260. Access mode: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecinn_2013_53_29